

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 РОКУ (НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ ОКРЕМИХ БАНКІВ)

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Здійснено теоретичний аналіз діяльності Національного банку України та провідних українських банків під час дії воєнного часу. Окреслені основні заходи, що сприяють зниженню негативних наслідків, спричинених повномасштабними воєнними діями Росії.

Ключові слова: війна, банк, Національний банк, Росія, Україна, банківська система.

Abstract

A theoretical analysis of the activities of the National Bank of Ukraine and leading Ukrainian banks during the war. The main measures to reduce the negative consequences of Russia's hostilities have been outlined.

Keywords: war, bank, National Bank, Russia, Ukraine, banking system.

Вступ

Найважливішим підсумком першого кварталу цього року у фінансово-економічній сфері є те, що, незважаючи на активні військові дії та обстріли, які здійснюються по всій території України, українська фінансова система виявилась інституційно спроможною та здатною забезпечити безперервну фінансову підтримку та повноцінний обіг грошей. Це сильно її відрізняє від рівня 2014 року. Такій стабільності сприяли заходи, затверджені Урядом України і Національним банком, злагоджена робота комерційних банків та надзвичайно потужна міжнародна підтримка.

Результати дослідження

У зв'язку з порушенням логістики та виробництва, нестійким попитом, а також фізичним знищенням або пошкодженням багатьох підприємств на території України, що зазнали руйнувань внаслідок повномасштабного нападу Росії на Україну в Україні значно прискорився ріст цін. Однак, Національний банк України, попри зростання інфляції до 13,7% у березні проти 10% у січні [1], залишив облікову ставку на рівні 10%. За прогнозними оцінками НБУ [2], інфляція у 2022 р. може досягти рівня 20%, однак не перевершити показники 2014 року – 24,9%.

Для того, щоб стримати зростання цін Національний банк та Уряд України вирішили застосувати необхідні для цього заходи (рис.1), хоча деякі з них у мирний час у країнах з ринковою економікою не використовуються. Так, тимчасова фіксація обмінного курсу гривні дозволила стримати подорожчання імпортованих товарів, зниження податків дало поштовх для відновлення роботи малого і середнього бізнесу та стримало різке зростання собівартості продукції. Також варто згадати й те, що Національний банк здійснює розміщення облігацій внутрішньої державної позики «військові облігації», кошти від реалізації яких використовуються для фінансування дефіциту бюджету. Зазначені цінні папери почали масово купувати громадяни України, оскільки такими діями українці не лише фінансово підтримують Збройні Сили України, а ще й мають можливість отримати інвестиційний звільнення від оподаткування дохід і гарантовано повернути власні кошти після завершення терміну.

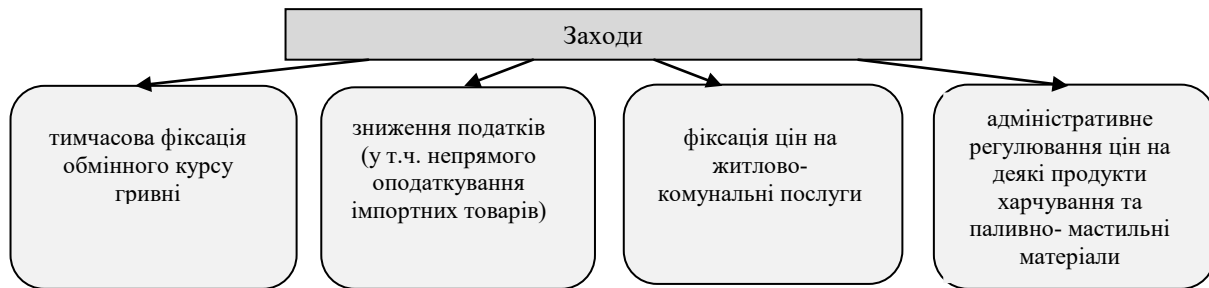

Рисунок 1 – Заходи, спрямовані на запобігання росту інфляції (створено на основі [3]).

У квітні 2022 р. була відновлена робота багатьох підприємств і організацій, що розташовані у відносно безпечних та спокійних регіонах, налагоджені логістичні шляхи, які необхідні для забезпечення міжнародної торгівлі з іншими країнами, адже саме це може допомогти втримати українську економіку на відносно задовільному рівні. Заслужує на увагу й те, що Верховна рада прийняла закон про 100-відсоткове гарантування вкладів фізичних осіб Фондом гарантування вкладів на період дії воєнного стану. Дане нововведення забезпечить впевненість українців у збереженні своїх заощаджень та дозволить уникнути дестабілізації на банківському ринку.

Розглянемо основні показники банківської системи. З початку повномасштабного вторгнення Росії дочірні філії російських державних банків «Промінвестбанк» та «Сбербанк Росії» були виведені з ринку, тому їх активи не враховуються при розгляді даних балансу за перший квартал станом на 1 квітня 2022 року, а розглядаються лише на початку року, у якому вони ще перебували на українському банківському ринку.

За звітними даними банків [4], у першому кварталі кошти приватних осіб зросли на 5,6%, але якщо врахувати коефіцієнт девальвації гривні – 4%, то загальний обсяг зменшиться на 1,6%. Гривнева складова фінансових потоків зросла майже на 46 млрд. грн., а від’ємні валютні потоки – майже на 850 млн доларів, що свідчить про довіру громадян до дій монетарної влади.

Залишок коштів на рахунках юридичних осіб у I кварталі за даними звітів зменшилися на 10,9% з урахуванням девальвації курсу гривні (6%) – на 16,9%. У грошовому виразі можна спостерігати зменшення залишку коштів компаній у банківській системі майже на 75 млн. грн та 950 млн доларів [5]. Враховувавши втрату великої частини засобів виробництва, порушення логістичних шляхів, експортних та імпортованих потоків, ми не можемо стверджувати про те, що збільшення оборотних коштів підприємств за цей період взагалі можливий.

Національний банк України повернув значення нормативів обов’язкового резервування до рівнів, які існували до ухвалення рішення про їх підвищення [6]. Таке рішення дозволить банкам використовувати додаткові ліквідні кошти для кредитування підприємств і організацій та підтримувати належний рівень ліквідності банківської системи стільки часу, скільки це буде необхідно.

В умовах військової агресії НБУ як фінансова установа, що є кредитором останньої інстанції, рефінансував кредити 47 банків, при цьому збільшивши портфель на 30 млрд грн. Водночас вкладення банків в ОВДП скоротилось на 18 млрд. грн. [7]. Також скоротились залишки коштів громадян України в закордонних банках – з 5 млрд. до 2,5 млрд доларів. Така динаміка свідчить про вагомий відтік валютної ліквідності та значне збільшення операцій з банківськими картками за кордоном. Причиною цього, цілком ймовірно, є велика кількість переселенців та біженців, а також трудових мігрантів, які не повернулись до України з початком війни.

За даними НБУ [3] [8], 29 квітня порівняно з 24 лютого 2022 року банківська система наростила обсяги кредитів підприємствам у гривні на 3,3% і на 6,6% від початку року, що може свідчити про поживлення кредитної політики банків, а також попиту серед юридичних осіб. При цьому обсяг кредитів населенню з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну скоротився на 2,7%, а з початку року зріс на 1,5% (до 225 млрд. грн.), що може свідчити про зниження кредитного попиту серед населення.

Отже, найголовнішими пріоритетами Національного банку України сьогодні є ліквідація або мінімізація негативного впливу військової агресії Росії на українську фінансову систему, а також підтримка її стабільного функціонування.

За даними ПАТ ПриватБанк [9], кількість платежів через POS-термінал у березні 2022 року зросла на 7,8% порівняно з періодом до 24 лютого 2022 року, хоча сума платежів не змінилася і становить 32,5 млрд грн. Керівництво подбало про те, щоб населення мало змогу розраховуватися картою в будь-якій торговельній мережі, де встановлений банківський POS-термінал, адже, як відомо, в перші дні воєнного стану був відчутний брак готівки в терміналах й банкоматах через ажіотажний попит на готівкові кошти. З початку війни підприємці почали активніше підключати сервіс «Термінал», який приймає безготівкові розрахунки картою зі смартфона без фізичного POS-терміналу. Нині послугою цього банку користуються понад 3000 підприємців, а загальна сума платежів через смартфон-термінали досягла 24 млн грн. Також банк запровадив кредитні канікули за кредитними картками фізичних осіб з 1 березня 2022 року до 1 червня 2022 року. На період дії таких канікул клієнти можуть вносити кошти за власним бажанням.

Національний банк України 9 березня 2022 року дозволив банкам використовувати хмарні сервіси на період воєнного стану та впродовж двох років після його скасування [10]. Це дозволяє банкам обробляти та зберігати інформацію в «хмарі» з метою забезпечення можливості, у випадку руйнування фізичної інфраструктури, швидко відновити штатне функціонування та зберегти усю необхідну інформацію. Зі свого боку ПриватБанк підтримує власні послуги мобільного та інтернет-банкінгу, адже саме під час війни українці все частіше користуються безготівковими розрахунками.

Банкам також вдається підтримувати доступність банківських послуг завдяки тісній співпраці з регулятором, який намагається йти назустріч, зокрема в питаннях підтримання ліквідності, адаптації нормативно-правових актів до поточної ситуації в галузі, діалогу з усіх важливих питань. Крім цього, в роботі банків є ще кілька прерогатив. Перш за все, це допомога державному бюджету та Збройним Силам України. Наприклад, ПАТ Ощадбанк з початку війни сплатив дивіденди та податки, придбав військові облігації та перерахував кошти на допомогу армії, зокрема [11]:

- сплатив авансом 57 млн грн податку на прибуток;
- придбав військові облігації на суму 3 млрд грн;
- сплатив авансом 318 млн грн дивідендів за результатами роботи банку в 2021 році;
- перерахував на допомогу армії 100 млн грн.

Крім того, під час війни більшість банківських установ запровадили чисельні програми обслуговування клієнтів, і ПАТ Ощадбанк – не виняток. Він, як і ПАТ ПриватБанк, ввів кредитні канікули, подовжив термін обслуговування карток, забезпечив надійний захист системи настільки, щоб вберегти дані клієнтів від фізичного руйнування.

Варто також згадати про необхідність підтримки сільськогосподарських підприємств банками, адже це запорука недопущення голоду в країні та світі загалом. Лише з початку війни ПАТ Ощадбанк надав більше 400 млн грн кредитів, переважно сільськогосподарським підприємствам. ПАТ Райффайзен Банк у свою чергу надав понад 2 млрд грн нових кредитів, зокрема сільськогосподарським клієнтам надав кредитних коштів на суму 1,4 млрд грн на посівні та інші цілі – «з урахуванням ситуації в різних регіонах країни» [12]. За розміщеними на сайті даними [13], цей банк співпрацює з 25% українських аграрних підприємств. Також ПАТ Райффайзен Банк отримав ліміт у сумі 2 млрд грн на участь у програмі державних гарантій портфеля. Тобто, можна говорити про те, що поступово бізнес адаптується до війни, а попит на кредитні кошти повертається. До того ж, завдяки нашим Збройним Силам України, російські війська відступили на деяких напрямках, що підвищило можливості для розвитку та відновлення бізнесу.

В Україні протягом останніх років діє державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», до якої долучились найбільші банки країни. За цією програмою держава компенсує підприємцю частину кредитного навантаження, що напряму залежить від кількості створених ним робочих місць. Під час дії воєнного стану були внесені певні зміни до цієї програми [12]:

- програма розширена на середні підприємства, які мають річний дохід до 50 млн євро (раніше було – до 20 млн грн) та великі підприємства з річним доходом понад 50 млн євро незалежно від кількості працюючих;
- максимальна сума кредиту для всіх суб'єктів підприємництва збільшилась з 50 млн грн до 60 млн грн;
- процентна ставка залишилась на рівні 0%;
- ціль кредитування: інвестиційний кредит та придбання сільськогосподарської техніки, а також поповнення обігових коштів для придбання насіння, добрив та паливно-мастильних матеріалів;
- термін кредиту становить 6 місяців;

- розмір кредитної гарантії сягає 80% від суми кредиту суб'єкта мікро, малого та середнього підприємництва.

Висновки

Отже, банківська система працює злагоджено та на благо української економіки. Національний Банк України для стабілізації валютного ринку запровадив численні обмеження та зафіксував обмінний курс до долара США. Такі заходи є тимчасовими, тому їхня тривалість буде залежати від стану валютного ринку. Також багато співробітників банків перейшли на віддалену роботу і розпочали використовувати хмарні технології, адже ще під час пандемії COVID-19 організації і фахівці навчилися працювати у віддаленому режимі.

Стабільність банківської системи є частиною інституційної спроможності держави, яка є ключем до перемоги України над ворогом. Безперервність надання послуг, патріотизм банків та їхні кроки назустріч клієнтам – все це складові довіри до банківської системи і гарантія нашої невідвратно перемоги на фінансовому фронті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції в березні 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-v-berezni-2022-roku> (дата звернення: 15.05.2022).
2. Коментар Національного банку про поточний стан та перспективи економіки України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-pro-potochniy-stand-ta-perspektivi-ekonomiki-ukrayini> (дата звернення: 15.05.2022).
3. Національний банк України. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 15.05.2022).
4. Статистика Національного банку. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic> (дата звернення: 15.05.2022).
5. Як працює банківська система України в умовах війни. URL: <https://mind.ua/openmind/20239949-yak-pracyue-bankivska-sistema-ukrayini-v-umovah-vijni> (дата звернення: 15.05.2022).
6. Скасовано рішення про підвищення нормативів обов'язкового резервування. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/skasovano-rishennya-pro-pidvischennya-normativiv-obovyazkovogo-rezervuvannya> (дата звернення: 15.05.2022).
7. Національний банк у квітні збільшив обсяги викупу військових ОВДП, проте звертає увагу на необхідність активізації ринкових боргових залучень. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-u-kvitni-zbilshiv-obsyagi-vikupu-viyskovih-ovdp-prote-zvertaye-uvagu-na-neobhidnist-aktivizatsiyi-rinkovih-borgovih-zaluchen> (дата звернення: 15.05.2022).
8. НБУ: банки кредитів для бізнесу під час війни на 3,3%. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://finbalance.com.ua/news/nbu-banki-zbilshili-obsyah-hrivnevikh-kreditiv-dlya-biznesu-pid-chas-viyni-na-33> (дата звернення: 15.05.2022).
9. ПриватБанк. Офіційний сайт. URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення: 15.05.2022).
10. Про використання банками України хмарних послуг в умовах воєнного стану. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pro-vikoristannya-bankami-ukrayini-hmarnih-poslug-v-umovah-voennogo-stanu> (дата звернення: 15.05.2022).
11. ПАТ Ощадбанк. Офіційний сайт. URL: <https://www.oschadbank.ua/> (дата звернення: 15.05.2022).
12. Райффайзен Банк під час війни видав кредити аграріям на 1,4 млрд грн. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://finbalance.com.ua/news/raiffeisen-bank-pid-chas-viyni-vidav-krediti-ahariyam-na-14-mlrd-hrn> (дата звернення: 15.05.2022).
13. ПАТ Райффайзен Банк Аваль. Офіційний сайт. URL: <https://raiffeisen.ua/> (дата звернення: 15.05.2022).

Куран Оксана Володимирівна - студентка групи ЕК-206, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: kuranksenia@gmail.com

Прицюк Людмила Анатоліївна — канд. економічних наук, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Науковий керівник: **Прицюк Людмила Анатоліївна** – канд. економічних наук, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Kuran Oksana – student of group EC-20b, Faculty of Management and Informational Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: kuranksenia@gmail.com

Prytsiuk Liudmyla – PhD in Economics, Assistant Professor of Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Supervisor: **Prytsiuk Liudmyla** – PhD in Economics, Assistant Professor of Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia